

**УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ**

**КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»**

**СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД
НА ВИКОРИСТАННЯ ЗМІСТУ, МЕТОДІВ І
ФОРМ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ
У КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ
(за матеріалами науково-методичного Інтернет-семінару)**

**ЧЕРКАСИ
2018**

ББК 74.20

Б 90

*Рекомендовано до друку вченою радою комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».
Протокол №4 від 27 грудня 2018 року*

УПОРЯДНИК

Бугайчук Н. В., методист лабораторії виховної роботи комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

Рецензенти:

Волошенко О.В., доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», кандидат педагогічних наук

Лемешева Н.А., заступник директора з навчально-виховної роботи Черкаської спеціалізованої школи №20 Черкаської міської ради

Б 90 Сучасний погляд на використання змісту, методів і форм козацької педагогіки у контексті Нової української школи за матеріалами науково-методичного Інтернет-семінару. / навчально-методичний посібник Упор. Наталія Бугайчук. – Черкаси : Видавництво КНЗ «ЧОППОП ЧОР», 2018. – 111 с.

У навчально-методичному посібнику зібрані кращі матеріали та напрацювання педагогічних працівників Черкаської області, які брали участь в Інтернет-семінарі «Сучасний погляд на використання змісту, методів і форм козацької педагогіки у контексті нової української школи». Ці матеріали стануть у нагоді заступникам директора школи з виховної роботи, педагогам-організаторам, класним керівникам та всім хто цікавиться проблемами формування духовних цінностей та компетентностей учнівської молоді.

© Упор.: Н.Бугайчук

© ЧОППОП ЧОР

ЗМІСТ

Вступ	4
Бабак В.А. Використання змісту, форм і методів козацької педагогіки у контексті нової української школи	7
Бець Л.М. Національно – патріотичне виховання молоді засобами козацької педагогіки в школі	12
Васільєва Л.В. Втілення засад козацької педагогіки в освітньому процесі Тальнівського навчально-виховного комплексу в контексті сьогодення	18
Горбенко Д.О. Ідейне підґрунтя козацької педагогіки в ракурсі нової української школи	24
Зозуля В.О. Впровадження козацької педагогіки у виховання учнівської молоді в козацькій загальноосвітній школі	30
Маценко Т.І., Любчич Т.Б. Впровадження козацької педагогіки в навчально-виховний процес – наш шлях у майбутнє	37
Мудрак Л.А. Виховання громадянина-патріота в сучасній освітній практиці	44
Муржак О.В. Козацька республіка «Домантівська сотня»	51
Науменко І.М. Використання різних форм та методів козацької педагогіки у системі національно-патріотичного виховання сучасної молоді	59
Опалінська В.О., Малимон Л.М. Виховна система «Пізнай себе, свій край, свій народ», що базується на вченні Г.С.Сковороди	63
Пасічник В.В. Козацька педагогіка як дієвий засіб реалізації концепції Нової української школи	70
Присяжнюк В.П. Виховання толерантної особистості засобами козацької педагогіки ...	76
Ратушна Н.М. Духовно – моральне вдосконалення людини – Шлях до відродження України	80
Самелюк Л.І. Впровадження ідей козацької педагогіки у виховний процес сучасного закладу освіти	89
Стригун О.П. Використання методик козацької педагогіки в умовах сучасної української школи	94
Ткаченко О.С. Сучасний погляд на використання змісту, методів і форм козацької педагогіки у контексті Нової української школи	101
Чубар Т.В. Сучасні підходи до виховання дітей у сім'ї та школі на традиціях козацької педагогіки	105

Вступ

В Україні завжди приділяли не аби якого значення вихованню дітей. Педагогічний досвід, накопичений століттями і збережений українським народом як одне з самих величніших духовних багатств, є неоцінимим в сімейному вихованні дітей.

Національна самосвідомість, глибинне усвідомлення своєї етнічної належності та своєрідності історичної долі власного народу є невід'ємним атрибутом кожної нації і невід'ємною складовою виховної роботи в закладах освіти. Багатовіковий визвольний козацький рух зумовив унікальне явище не лише східнослов'янської, а й світової культури — козацьку педагогіку. [5]

Козацька педагогіка - частина народної педагогіки у вершинному її вияві, яка формувала в підростаючих поколіннях українців синівську вірність рідній землі, Батьківщині - незалежній Україні. Це народна виховна мудрість, що своєю головною метою ставила формування в сім'ї, школі і громадському житті образ козака-лицаря, мужнього громадянина з яскраво вираженою українською національною свідомістю і самосвідомістю. [Вікіпедія]

Козацька педагогіка - мала значний вплив на становлення та розвиток національної системи виховання. Козацька педагогіка акумулювала в собі вироблені віками та апробовані часом традиції виховання молоді. Широко практиковані методи навчання і виховання дітей мали дуже багато національно самобутнього (в цілях, завданнях, традиціях, засобах впливу на особистість тощо). Їх відрізняли цілісність, багатство ідей і настанов козацької виховної мудрості, що становили собою і теоретичну, і практичну частини специфічної та самобутньої козацької педагогіки. [Вікіпедія]

Виховання дитини починається з рідної домівки, домашнього вогнища. Сім'я могутній соціальний феномен, який найтісніше об'єднує людей на основі шлюбних і кровних взаємозв'язків. Відомий педагог, академік АПН України Мирослав Гнатович Стельмахович, який уперше в педагогічній науці дослідив національну систему сімейного виховання в Україні, дав таке визначення сім'ї:

«Сім'я це життєдайний осередок, що приводить на світ Божий, плакає найвищу цінність людства дітей, цвіт нації, майбутнє народу, завдяки яким кожен батько і мати мають реальну можливість повторити та продовжити себе у своїх потомках.»

Коли батьки та родичі проявляють щирі національні почуття, це сприяє усвідомленню дитини своєї національної приналежності, формуванню моральних переконань. Неньчина колискова пісня та її ніжне слово, мовлене рідною мовою, батькова мудра настанова та наука, бабусині казочки та дідусеві легенди, родинні традиції та звичаї - з усього цього виростає патріотизм. Бо все це глибоко западає в душу і ніколи не забувається.

Знайомство з життям прародичів іноді проливає для батьків світло на особливості характеру власної дитини, яка, на перший погляд, не схожа ні на кого з близьких рідних.

Практика родинного виховання по залученню дітей до прекрасного починається дуже рано, з дитячої іграшки і казки. Народний фольклор це основа основ виховання дітей, універсальна педагогічна система, в якій тисячоліття народного досвіду вже відібрали самі природні і необхідні форми розвитку мови, музикальних здібностей, логічного і образного мислення, трудових навичок, естетичних та моральних ідеалів. І вони не просто відібрані, як сума методичних прийомів, вони ніби вплетені в художню форму. Фольклор має й практичне значення: наприклад скоромовки – засіб розвитку мови, ліквідація її природних недоліків (українська народна логопедія), де все базується на ритмі, на поетичному слові.

Педагоги у свою чергу, повинні долучати сім'ю, щоб спрямовувати сімейне виховання на всебічний розвиток дитини, надавати допомогу батькам у вихованні дітей у домашніх умовах; у визначенні методів і прийомів виховання, формування у них позитивного ставлення до школи, навчання дітей; їх участь у суспільній, трудовій діяльності; спонукати батьків до педагогічної самоосвіти; залучати їх до навчально-виховної діяльності у школі, за необхідності корегувати виховні зусилля сім'ї, нейтралізувати негативні її впливи.

В збірнику зібрані матеріали та напрацювання з досвіду роботи педагогічних працівників Черкаської області, які брали участь в Інтернет-семінарі «Сучасний погляд на використання змісту, методів і форм козацької педагогіки у контексті нової української школи».

Важливо, щоб учні ідентифікували себе з Україною, прагнули жити в Україні; розуміли необхідність дотримання конституційних та правових норм, володіння державною мовою; сприймали регіональну історію як частину загальної історії України, відчували власну причетність до майбутньої долі рідного краю як невід'ємної складової єдиної країни.

*Бабак Валентина Антонівна, вчитель
Малобурімської загальноосвітньої школи I-
III ступенів Чорнобаївської районної ради*

ВИКОРИСТАННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ І МЕТОДІВ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Козацтво стало найдосконалішою формою
вияву генетично закодованих здібностей і
можливостей нашого народу...

Б.Сушинський

*У статті йде мова про зміст, мету та завдання козацької педагогіки в
контексті Нової української школи. Звернено увагу на особливості формування
особистості школяра, використовуючи надбання козацтва.*

Вільний український степ... Прислухайся до вітру – і ти почувеш, як лунає
десь далеко пісня. То козацька пісня, бо тільки вільна людина може так
мелодійно відтворювати думки, мрії та прагнення. Тож на часі Вас запросити
до розмови про використання форм, методів, змісту козацької педагогіки в
умовах Нової української школи.

У сучасних умовах боротьби за незалежність та єдність України
нагальною проблемою, а точніше – викликом часу стала потреба пізнання своєї,
української, спадщини у галузі освіти, навчання й виховання молодого
покоління українців.

Показово, що нині значна увага приділяється вихованню в молоді любові
до рідної землі, поваги до героїчних подвигів українців, готовності до захисту
свого народу, бо тільки так можна виховати справжнього патріота. Мова йде
про те, що справжній феномен патріотизму – в історії України. Таким
феноменом є Запорізька Січ, а точніше – запорізькі козаки. Ясна річ, що він мав

вплив на формування нації, виховання дітей. Важливо, що тепер ми заговорили про козацьку педагогіку, коли держава у стані війни, де щодень виявляється лицарство і мужність у прагненні боротьби за волю. А про неї впродовж майже не століття мовчали, бо це було під грифом «Таємно», з нас прагнули зробити манкрутів чи зомбі.

Якщо ретроспективно проаналізувати вивчення традицій козацького виховання, то можна сказати, що воно частково висвітлювалося в працях відомих істориків: П.Чубинського, М.Грушевського, Д.Яворницького (початок ХХ століття) [4, с.1-2]. Дослідження проблеми козацької педагогіки стала на часі у період незалежної України. Доречно нагадати, що цій проблемі присвячені наукові праці сучасних вчених: Б.Ф.Ведмедки, В.С.Задунайського, Є.Н.Пристапи, В.Г.Кузя, Ю.Г.Руденка, О.Т.Губко, І.Ф.Федоренко, М.Г.Стельмаховича, Б.М.Ступарика та інших. [4, с.2]

Як на нас, то на початку статті варто визначити зміст поняття «козацька педагогіка». В українській педагогіці існує декілька визначень цього поняття. Ми оперуватимемо до такого визначення: «Козацька педагогіка – це складова народної педагогіки, це наука про виховання мужності, патріотизму, доброти, взаємодопомоги, фізичної досконалості, віри у свої сили, можливості» [3, с.21] Виходячи з цього, козацька педагогіка – це процес виховання української молоді на патріотичних, героїчних традиціях українського козацтва, на високих прикладах лицарського ставлення до України.

За такого підходу зрозуміло, козацька педагогіка – певна система знань, яка розкриває закономірності формування світоглядних позицій українця, збагачення підростаючих поколінь інформацією про здоровий спосіб життя, що вели козаки, норми взаємовідносин, яких порушувати було не можна. Закономірно, що відомий український журналіст і вчений, який частково досліджував цю проблем, Б.Сушинський писав: «Реалізація ж науково обґрунтованих і випробуваних історією козацько-лицарських виховних традицій – один із найефективніших українознавчих підходів у навчально-

виховній роботі». [1] Тож, загалом, мета козацької педагогіки у сучасній школі – формування громадянина, який би отожднював себе з народом.

Цілком очевидно сьогодні, що кожен загальноосвітній навчальний заклад повинен звертати увагу на методи і завдання козацької педагогіки. З погляду нашої теми, варто визначити завдання козацької педагогіки в школі. Як-от:

- виховання національного характеру, загальнолюдських цінностей;
- виховувати захисників свого народу;
- вивчення надбань національної культури;
- шанобливе ставлення до старших, повага до жінки як берегині роду;
- гармонійний зв'язок із природою.

У виконанні основних завдань козацької педагогіки належить вчителю Нової школи. Варто, щоб кожний учень усвідомлював, що він на уроці чи у позакласній роботі формує справжнього українця-патріота, а саме людину, яка зможе адаптується в суспільстві без якихось проблем, зможе знайти вихід із критичних ситуацій, підставить своє плече в скрутну хвилину для свого товариша, захистить слабшого чи немічного. Недарма, Василь Сухомлинський – видатний український педагог зазначав: «Патріотизм – серцевина людини, основа її активної позиції». [7, с.110]

Сучасна українська школа, безперечно, повинна орієнтуватися на виховання повагу і любов до України, її народу, мови, звичаїв, традицій, української вишиванки, пісні, історичного минулого. Цьому можуть сприяти свята, що проводяться у нашій школі: «Козацькому роду – нема переводу», «Від козака – до кіборга», «Мова народу – то дух нації», «Пісня – не цяцянка, а скарб». Варто особливо підкреслити, що вагомий виховний потенціал мають уроки історії, української мови та літератури, українознавства.

Як на нас, важливо, щоб у Новій українській школі звернули увагу на виховання лицарства у хлопців. Всі знають, які етапи треба пройти новачку на Запоріжжі, щоб стати джурою. Мова йде про те, щоб у школах були відкриті гуртки для хлопців, де б їх вчили вмінню долати небезпеку, загартовували фізично, щоб потім не було проблем при підготовці до участі у грі «Джура».

Варто на уроках фізичної культури використовувати козацькі ігри та розваги. Показово, що в школах і в районі щороку проводяться різні спортивні змагання: з баскетболу, футболу, волейболу, легкої атлетики для різних вікових груп дітей. Це загартовує дітей і формує в них побратимство. Уроки захисту Вітчизни – етап формування лицарських якостей та вмінь, а ще й удосконалення навичок стрільби та вишкілу.

Першим кроком у справі реалізації завдань козацької педагогіки – поширення знань серед учнів про козаків, національно-визвольний рух, про ватажків Запоріжжя, про заслуги козаків у боротьбі з чужоземними загарбниками. Все це можна вивчати на шкільних конференціях, презентаціях, засіданнях клубів чи побратимств, братств «Козаки». Немалу роль у цьому може відіграти шкільна бібліотека, організовуючи виставки, вікторини, конкурси про життя козаків. Нам варто не забувати, що Черкащина – батьківщина славетного Богдана. Саме тут зароджувалася перша козацька республіка із центром у місті Чигирин, формувалася українська державність. Тут і досі росте тисячолітній дуб Максима Залізняка, а Холодний Яр – вічна таїна історії. Екскурсії до таких місць виховують патріота, який гордиться своїм минулим.

Працелюбство – одна із рис козака, бо всі вони були хліборобами. Напевне, варто привчати дітей до праці шляхом залучення до вирощування овочів на шкільних городах. Хоча нині це стало вже немодно, простіше принести дітям все з дому на харчування.

Родина у козацькій педагогіці – основний етап формування людини. Школа повинна допомагати у вихованні дітей, проводячи різні свята для батьків: «Козацька родина від батька до сина», «Мати – це свята Покрова». Хочеться звернути увагу на те, що можна проводити педагогічні читання для батьків «Козацькі ідеї у вихованні» «Козацька етнопедагогіка і сучасність». Крім того, мати в козацькій педагогіці – берегиня родинного затишку. Важливо, щоб у Новій українській школі були введені факультативи, на кшталт «Українські жінки в боротьбі за волю» чи «Українська жінка в історії України».

Використання елементів козацької педагогіки – це утвердження життєвого оптимізму, патріотизму серед школярів.

Впровадження козацьких ідей у систему навчання і виховання у Новій школі – довгий і складний процес формування особистості, яка любитиме Україну, захищатиме її, ототожнюватиме себе з народом.

Список використаних джерел

1. Беркута Ж. Козацька педагогіка в сучасному закладі освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk.hoippo.km.ua/infomain/2192-kozacka-pedagogka-v-suchasnomu-zaklad-osviti.html>

2. Гутник І. Козацька педагогіка як складова система національного виховання молоді // Поч. школа. – № 10. – К., 2003. – С. 47-49.

3. Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти : науково-методичний збірник / Укладачі: В.Є. Берека, І.К. Гіджеліцький, Н.М. Орловська – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Звойленко Д.Г. 2017. – 544с.

4. Макогончук Н. Витоки та специфіка козацької педагогіки. Педагогічні науки. Вісник академії державної прикордонної служби. Вип. 3, 2014. – с. 3-11.

5. Орловська Н. Позашкільний соціум у становленні громадянина / Н. Орловська // Педагогічний вісник. – № 1 (42) 2016. – С. 17-18.

6. Петровський Л. Козацька педагогіка: виховуємо нових українців / Л. Петровський // День. – № 93 (2006).

7. Сухомлинський В. Як виховати справжню людину / В. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5-ти т. – Київ.: Рад. школа, 1977. – Т. 2. – 149 с.

Бець Ліда Миколаївна, вчитель математики Богодухівський навчально – виховний комплекс «Дошкільний навчальний заклад загальноосвітня школа I – III ступенів» Чорнобаївської районної ради

НАЦІОНАЛЬНО – ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ В ШКОЛІ

Козацька педагогіка ефективно допомагає формувати світогляд підростаючого покоління та ціннісні орієнтації, передавати найкращий досвід попередніх поколінь. Про що і йдеться в поданому матеріалі.

В праці "Про народність у громадському вихованні" К.Ушинський підкреслював: "Кожен народ має свій особливий ідеал людини і вимагає від свого виховання відтворення цього ідеалу в окремих особах. Ідеал цей у кожного народу відповідає його характерові, визначається його громадським життям, розвивається разом із його розвитком..."[8, с. 69]. В перші роки незалежності України ми, вчителі Богодухівського навчально – виховного комплексу, ґрунтовно аналізували вітчизняні виховні традиції, шукали високоефективні ідейно-моральні, духовні цінності, явища, процеси в історії свого народу. Дійшли висновку, що українське козацтво створило високоефективні виховні цінності, традиції лицарського гарту підростаючого покоління.

На мою думку, безумовно мають рацію дослідники О.Губко, М.Стельмахович, В.Каюков, Ю.Руденко, Д.Федоренко та ін., які творчо відродили століттями функціонуючу козацьку педагогіку і адаптували її до нових, сучасних умов. Народна педагогіка, як зазначає Т.Усатенко, це емпіричні знання і досвід народу з виховання дітей, які, зберігаючись у пам'яті, передаються наступним поколінням збагаченими і оновленими.

Народна педагогіка поєднує у собі народне родинознавство, народне дитинознавство, батьківську педагогіку, народну дидактику, народну деонтологію [7, 544]

Як зазначає О.Падалка, на сучасному етапі розвитку педагогічної науки та практики відбувається впровадження ідеалів козацької педагогіки у національну систему виховання. У сучасній українській державі відродилося українське козацтво, створені молодіжні козацькі осередки (“Пласт”, “СУМ”, “Джура”, “Січ”). Серед інших напрямів сучасної козацької педагогіки – пізнання історії козацького національно визвольного руху, поширення козацьких традицій у загальноосвітніх школах, сприяння фізичному та духовному розвитку молоді [4, 403 – 404].

Я вважаю, що виховання патріотизму – справа нині вкрай необхідна. Саме це почуття сприяло швидкому розвитку багатьох країн. Для досягнення мети роботу проводжу в таких напрямках:

- виховання поваги до національних традицій ;
- вивчення історії та традицій періоду козаччини;
- виховання шанобливого ставлення до батька і матері;
- пропагування здорового способу життя.

З кожним роком роботи, я все більше переконуюсь, що козацька педагогіка — це закономірна для нашої ментальності система традицій, звичаїв, моральних заповідей та інших засобів виховання патріотів, громадян України з глибокою національною свідомістю, державотворчими прагненнями і вміннями.

З того часу я випустила вже три класи. Всі вони звичайно різні.

Тому були різні форми роботи. Але я зробила висновок, що саме елементи козацької педагогіки мені багато допомагали в роботі. Початок роботи з кожним з них - це перший урок у п'ятому класі. На цьому уроці ми не тільки багато говоримо про свою країну, якими ми повинні вирости, а й домовляємось, що необхідно добре знати історію країни в якій ми живемо і зокрема історію козацтва.

Потім готували родинне свято «Дерево міцне корінням, а людина родом.» До його підготовки і проведення залучались і батьки. Діти разом з батьками не лише виготовляли родинні дерева кожної родини, а й готували повідомлення або презентації про кращих представників свого роду. З нинішнім класом мені працювати найлегше, бо батьки це в більшості мої учні. Запам'ятався учням усний журнал «Козак – звучить гордо...»

Ми розмірковували про те чи збереглися до наших днів козацька мужність і честь, культура та ремесла, любов до рідного краю. З'ясували, що чимало козацьких лідерів: гетьманів, полковників, сотників мали вищу освіту. Вивчали історію, риторику, різні мови. Потім кожен учень склав свою програму засвоєння основ наук, оцінив свої можливості і це допомогло у навчанні. Якість знань і вихованість учнів поступово покращувалась. Поширення знань учнів про козацький національно-визвольний рух, героїчного життя гетьманів, їх подвижницької діяльності дають можливість зрозуміти зміст понять «козацький характер», «лицарська честь». Відвідавши сільський краєзнавчий музей, учні з гордістю дізналися, що наше рідне село Богодухівка утворилося на вільних військових землях Кропивнянської сотні Переяславського полку. Спочатку це були хуторські поселення козацької старшини, яка населяла одержані нею за службу землі селянами – вихідцями з різних країв. Більш як півстоліття тривала боротьба між Лукашевичами, Киселями, Дараганами, Косюрами. Врешті більшість угідь дісталась родині і нащадкам Кропивнянського сотника Д.Ф.Дарагана і його синам, теж у різні роки сотникам: П.Д.Дарагану, А.Д.Дарагану.

З 1802 р. с.Богодухівка за новим адміністративно - територіальним поділом належала до Золотонішського повіту Полтавської губернії. Була центром волості. Нікого не лишила байдужим читацька конференція «Іван Піддубник – наш земляк». Виявляється прадід Івана Піддубного в 1708 році під Полтавою, спільно з козаками Іркліївського куреня лицарства Низового воював проти Московії за суверенну Україну. Іванові у спадок дісталось богатырське здоров'я і прищеплені з дитинства чесноти – працелюбство, любов до рідного

краю і висока моральність. Скільки було гордості, коли дізналися що родина Піддубних проживала певний час у Богодухівці. Виявляється наша школа знаходиться на земельній ділянці, яка належала родині богатиря. Ми щоденно ходимо стежками, яких торкалася нога славного земляка. Це окрилює. Захотілося дізнатися більше. Цікавою була екскурсія до музею легендарного борця в його рідному селі Красенівка. Діти дізнались що Іван Максимович майже упродовж усього життя, до сімдесятирічного віку, коли він залишив заняття сортом, не припиняв щоденного тренування і дотримувався правильного режиму. Він ніколи в житті не палив і не вживав спиртного. Ці факти були одним із чинників, які вплинули на моїх хлопців.

Традиційно на День Святої Покрови проводимо вечір відпочинку для старшокласників "Козацькі розваги". На цьому вечорі старшокласники утворюють козацькі загони, проводять змагання. Учням припала до вподоби така форма роботи. Помітно, що зміст і форма козацьких традицій близькі учням. Юнаки ведуть себе природно, невимушено, розкуто. Певно козацька звитяга і героїка, лицарські пориви серця і душі, притаманні нашим великим прадідам, заковані в нас — українцях. Пріоритетне місце в структурі спеціальної фізичної підготовки козаків належало: цілеспрямованому розвитку рухових якостей (сили, спритності, витривалості); удосконаленню навичок у плаванні, бігу, їзді верхи тощо; удосконалення майстерності у володінні різними видами зброї. Фізичні вправи використовувалися не тільки для фізичної підготовки, а й для духовного й естетичного виховання підростаючого покоління. Під час ігор і вправ діти повинні виявляти витриманість, уважність у ставленні до слабших. Вершиною української системи вдосконалення людини було бойове мистецтво запорізьких козаків – гопак.

Участі в шкільному етапі гри «Джура» передувала ретельна підготовка. З історії козацтва ми вже багато знали. У туристичному гуртку навчалися долати різні перепони. Після уроків готувалися до змагань із загальної фізичної підготовки. Ми навчилися співати козацьких пісень і марширувати.

Козацькій педагогіці було притаманно родинне виховання. На батьківських зборах неодноразово було розглянуто питання особливостей виховання хлопчиків і дівчаток, фізичне та психофізичне виховання в сім'ї, а ще шляхетне виховання: любов до батьків та своєї родини, вірність у дружбі, ввічливе ставлення до жінки, готовність захищати слабших, уміння скрізь і всюди поступати благородно. За допомогою анкет для учнів та батьків проводився разом з психологом моніторинг стану кожного з аспектів, а потім загальна, або індивідуально робота. Батьки зацікавлено включились в роботу. Разом з батьками навчалися готувати козацькі страви. На шкільному ярмарку наші вареники та млинці були найсмачнішими. На виручені кошти ми придбали подарунки для дітей – інвалідів і воїнів АТО. Чим порадували їх, і самі отримали моральне задоволення.

Українська мова це духовний код нації. Коли перед дев'ятикласниками постало питання вибору профільності навчання, то учнями і батьками був обраний профіль української філології. Адже формування мовної культури, знайомство з кращими творами української літератури має велике значення. За результатами проведеної роботи:

- клас має високий показник якості навченості - 72,7;
- учні дисципліновані, грубих порушень правил поведінки не зафіксовано;
- усі відвідують спортивні секції, беруть участь в шкільних та районних змаганнях, що сприяє самореалізації;
- учні знають історію рідної України, козацтва, свого села, родини, що сприяє формуванню почуття патріотизму та відданості Україні;
- у районних змаганнях, олімпіадах та конкурсах вибороли призові місця, що сприяє формуванню громадської компетентності, як складової виховання успішної особисті.

Про результативність національно – патріотичного виховання молоді засобами козацької педагогіки в школі, свідчить і той факт, що мої випускники попередніх випусків гідно виконали і виконують свій обов'язок в АТО. Один з них говорив мені: «Тепер я свідомо поважаю символи нашої країни. Знаю й те,

що слабкій духом і тілом людині дуже важко в житті.» Я зупинилась лише на окремих моментах, а виховання це повсякденна і копітка робота. Потрібно пам'ятати, що прагнучи сформувати компетенції, потрібні дитині в самостійному житті, ми маємо спиратися на розвиток уміння діяти, приймати рішення, знаходити способи найкращого розв'язання того чи іншого завдання. До дії ж як такої людину спонукають мотиви, тобто те, заради чого людина і вдається до будь-яких дій. Потреба в чомусь, емоційна яскравість, прагнення до певної мети, зацікавленість — це причини, які активізують діяльність і є основою. Використання традицій козацької педагогіки в умовах модернізації утверджує розбудову системи освіти на етнокультурній основі, на принципі єдності національного, міжнаціонального і загальнолюдського. Таке виховання дозволяє учневі відчувати приналежність до свого народу і, водночас, усвідомити себе громадянином країни й суб'єктом світової цивілізації.

Список використаних джерел

1. Андріянова О. Модель виховної системи на засадах козацької педагогіки / О. Андріянова // Сучасна шк. України. – 2011. – №5. – С. 63 - 70.
2. Бабій І. Народна педагогіка про виховання підростаючого покоління(історичний аспект)/ І. Бабій // Рідна шк. – 2008. – №11. – С.74-77.
3. Бех В. П. Під впливом феномену козацької освіти / В. П. Бех // Вища освіта України. – 2010. – №3. – С. 98-99.
4. Падалка О. Козацька педагогіка / О. Падалка //Енциклопедія освіти /Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 403 – 404.
5. Україна. МОН Положення щодо проведення фізкультурно-патріотичного Комплексу школярів України «Козацький гарт»: наказ від 18.05.2007 // Фіз. вихов. в шк. – 2007. – №4. – С. 8-12.
6. Україна. МОН Про затвердження положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура»): наказ від 13 червня 2012 року №687 // Офіційний вісник України. – 2012. – №52. – С. 121-125.

7. Усатенко Т. Народна педагогіка / Т. Усатенко // Енциклопедія освіти /Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008.– 1040 с. – С. 544 – 545.

*Васильєва Людмила Василівна, заступник
директора з виховної роботи
Тальнівського навчально-виховного
комплексу «загальноосвітня школа I-III
ступенів №1-гімназія» Тальнівської
міської ради Тальнівського району*

ВТІЛЕННЯ ЗАСАД КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ТАЛЬНІВСЬКОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО КОМПЛЕКСУ В КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ

Козацька педагогіка є невичерпним джерелом та складовою національно-патріотичного виховання учнівської молоді. У статті висвітлюються напрями та форми роботи з козацької педагогіки у загальноосвітньому навчальному закладі.

Дзвін шабель, пісні, походи, воля соколина,

Тихі зорі, ясні води — моя Україна.

В. Сосюра

Козацтво – це символ української історії, виразник її національного духу й свободи. Роль козацтва та Запорозької Січі в історії України унікальна і не має аналогів в історії інших народів. На певному етапі історичного буття України козацтво, яке виникло стихійно, взяло на себе найважливіші завдання, що стояли перед усією нацією, виступило провідною організуючою силою в їх здійсненні.

В історії українського народу мали місце три революції, в кожній з них вирували і людські цінності козаків. Багатовікова історія козацтва переконливо довела його силу та здатність бути провідником та захисником народу, його незалежності, виховником підростаючого покоління. Історичний образ козака став складовою Великому герба України.

У наш час відбувається процес активного відродження козацької педагогіки і козацьких виховних традицій. Виходячи із завдань Концепції Нової української школи, «знання і розуміння учнями цього матеріалу має велике виховне значення для майбутніх громадян Української держави, бо саме на школу покладаються основні надії щодо подолання кризи історичної свідомості суспільства в контексті сьогодення».[8]

Тальнівський НВК «загальноосвітня школа I-III ступенів №1-гімназія», який отримав статус експериментального навчального закладу регіонального рівня «Реалізація моделі перспективного розвитку інноваційних шкіл Черкащини» створив власну модель, що носить назву «Школа свідомого українця».

«Школа свідомого українця» - це загальноосвітня школа – гімназія з поглибленим вивченням української мови і літератури, іноземних мов, історії і права, підсилення інших гуманітарних дисциплін, яка ґрунтується на гуманістичній, особистісно орієнтованій освіті. «Школа свідомого українця» – інноваційний загальноосвітній заклад, що реалізує проблеми навчання і виховання на найвищому рівні досконалості, характерному для вершинної педагогіки – галузі педагогічної акмеології.

Сьогодні у Тальнівському НВК діє система виховної роботи «Відкриваємо дітям радість творення», яка спирається на кращі надбання вітчизняної та світової педагогіки, народні традиції, в тому числі й козацьку педагогіку. Керуючись завданнями Закону України «Про освіту», Концепцією нової української школи, Концепцією національно – патріотичного виховання дітей та молоді, дирекція НВК, класні керівники, вчителі об'єднують зусилля щодо створення сприятливих умов для розвитку творчої ініціативи учнів.

Ще з початку проголошення незалежності України у нашій школі стали традиційними посвята учнів у козачата, фестивалі козацької пісні, змагання з козацьких видів спорту, ігри і забави. В освітній процес школи і родини запроваджуються ідеї і засоби козацької педагогіки через викладання курсів та предметів «Історія України», «Українознавство», «Народознавство», «Християнська етика», «Художня культура», оформлення та діяльність кабінетів «Світлиця рідного слова», народознавства, студії декоративно - ужиткового мистецтва «Прикрась свій дім», музею історії рідного краю.

Набути соціального досвіду, сформувати вміння, необхідні для відповідальної участі у суспільно - політичному житті країни, розкрити свій творчий потенціал допомагає учнівській молоді організація позакласної та позашкільної роботи. Вона включає проектну діяльність, пошуково-дослідницьку роботу, волонтерський рух, відзначення пам'ятних дат з історії української державності, літературно - мистецьких свят, відтворення народних обрядів та звичаїв.

Кожен тиждень у нашому навчальному закладі розпочинається з підняття Державного Прапора України, а завершується його опусканням. При цьому – колективне виконання Державного Гімну. Окрім того, щодня на першому уроці учитель, заходячи до класу, вітається: «Слава Україні!». Почувши відповідь: «Героям слава!», учні з учителем без музичного супроводу виконують Державний Гімн. І це не лише традиція, це система.

У 2016-2017 навчальному році на базі зразкового фольклорного колективу «Веснянка» був створений козацький клас. Він працює за окремо розробленою програмою «Нащадки козацької слави». Програма гуртка направлена на використання елементів козацької педагогіки, історії України, українознавства та досвіду наших предків в освітньому процесі.

Головною метою програми є формування та розвиток повноцінної особистості, гармонійної людини, патріота Батьківщини.

Усі заняття в гуртку спрямовані на поглиблення знань учнів, розширення їх кругозору, виховання загальнолюдських християнських цінностей,

формування світогляду громадян незалежної демократичної держави, сповнених національної гідності та поваги до інших народів.

У гуртку козацько–лицарського виховання "Нащадки козацької слави» учні ознайомлюються з визначними подіями з історії рідного краю, вивчають історію козацтва, займаються туристсько-краєзнавчою роботою, військово-прикладними видами спорту, відродженням військово-спортивного мистецтва та народних мистецьких традицій, готують себе до служби в лавах Збройних Сил України .

Більшість занять носить практичний характер з елементами змагань та інтелектуальних ігор. Програма орієнтує вчителя-наставника, керівника гуртка на виховання національної свідомості, духовно багатой, зорієнтованої на творчу діяльність особистості, щоб вона змогла знайти себе в сучасному суспільстві. У гуртку виховується розвинена людина зі стійким характером, сильною волею, добрим серцем та чистою совістю.

Як свідчить перший досвід, учні залюбки вивчають історію Запорозької Січі, знайомляться з визначними постатями козацького руху. Великий інтерес викликають відомості про козаччину на Черкащині й Тальнівщині.

Один із головних напрямів втілення в життя козацької педагогіки – дослідження і практичне відродження військово-спортивного мистецтва наших предків. Сучасних учнів захоплює військова стратегія і тактика козаків. Їхнє озброєння, майстерність у будівництві фортець, стаціонарних і рухомих (пересувних) військових таборів тощо. З цією метою були проведені такі заходи:

- екскурсії на Хортицю, в Кам'янець-Подільський, Чигирин, Холодний Яр;

- походи до Кобзиної, Шабельної та Вдовиної криниць (сіл Мошурів, Білашки та Гордашівка Тальнівського району);

- уроки мужності та патріотизму біля пам'ятника прикордонникам (с.Легедзине);

- літнє таборування на Гордашівській ГЕС;

- проведення гуртівки «Козаку найперше – воля, козаку найперше – честь».

Школярі знайомляться з козацькими військово-патріотичними видами спорту та видами козацької зброї.

Спільно зі зразковим фольклорним колективом «Веснянка» козаки та берегині беруть участь у відтворенні народних звичаїв та традицій рідного краю. Серед найяскравіших заходів можна назвати такі :

- народні свята «Радуйсь, земле, Коляда їде...», «Красне сяйво Калити», «Я на тебе, Колодію, маю всю надію»;
- коментована виставка «Від козака Мамаю до Богдана Хмельницького ;
- конкурс знавців «Козацькі ватажки та гетьмани України;
- конкурс козацької каші «Крупи до купи, а люди – гурту»;
- лицарський турнір «Нащадки козацької слави».

Козацька педагогіка передбачає проведення індивідуальної, групової і масової культурно-просвітницької роботи, спрямованої на організацію самопізнання, саморегулювання, розвиток здібностей і можливостей кожного. Велике значення для дітей є проведення Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»). Участь у цих змаганнях сприяє активному залученню молоді до патріотичного та спортивного виховання, її фізичному та моральному загартуванню, формуванню суспільно - державницьких ціннісних орієнтирів і громадянської свідомості. А також збереженню звичаїв та традицій українського народу, збільшенню чисельності молоді, готової до виконання обов'язку по захисту незалежності та територіальної цілісності України.

Досвід сучасного виховання переконує, що найраціональнішою школою є власна, національна, побудована на традиціях і звичаях козацької та етнопедагогіки, з урахуванням здобутків педагогічної думки в її історичному розвитку. Справжнє виховання є глибоко національним за суттю, змістом, характером та історичним покликанням.

Список використаних джерел

1. Андріянова, О. Модель виховної системи на засадах козацької педагогіки / О. Андріянова // Сучасна шк. України. – 2011. – №5. – С. 63 - 70.
2. Артемова, Л.В. Історія педагогіки України: підручник / Л.В. Артемова . – К.: Либідь, 2006. – 424 с.
3. Бех, В.П. Під впливом феномену козацької освіти / В. П. Бех// Вища освіта України. –2010. – №3. – С. 98-99.
4. Гнатюк, В.М. Пріоритети козацьких звичаїв і традицій у системі національного виховання молоді / В.М. Гнатюк // Освіта. – 2006. – №31(9-16 серпня). – С. 6-7.
5. Кваша, О. Виховання учнів. Елементи козацької педагогіки / О. Кваша // Директор шк. – 2009. – №47. – С. 14 - 19.
6. Козацька педагогіка: витоки та сьогодення / С. Кісіль// Студентські наукові студії: зб. наук. праць. - Херсон, 2003. – С. 45-47
7. Козацька педагогіка // Освіта. – 2007. – №32. – Спец. вип.
8. Концепція нової української школи – Режим доступу:
<https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
9. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/konzepczyia-naczionalno-patriotichnogo-vixovannya-ditej-i-molodi.html>

*Горбенко Діна Олександрівна, вчитель
української мови та літератури
Вершацької загальноосвітньої школи I-III
ступенів Чигиринської районної ради*

ІДЕЙНЕ ПІДГРУНТЯ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ В РАКУРСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Дана стаття в певній мірі окреслює ті основні принципи козацької педагогіки, які можуть бути використані і вдало застосовані під час планування пізнавальної діяльності та виховної роботи у школі. Добре, якщо ці ідеї стануть у пригоді колегам, як маленькі підказки в роботі освітян.

Так уже історично склалося, що в усі часи й в усі епохи будь-яке «нове» містить часточку й ознаки добре забутого «старого». Але ж деякі принципи чи основні істини класичних основ педагогіки трактуються по-новому, по-новому переосмислюються, набувають нових відтінків. Усім відомо, що історія повторюється і часто ми вбачаємо повну схожість в логіці подій, у варіантах вирішення певних виховних задач.

Будуючи концепцію Нової української школи ми здатні повністю віднайти паралелі з минулого досвіду. Так, ідейне наповнення козацької педагогіки вміщує в собі потужний виховний потенціал, ефективність якого неодноразово виправдовувала себе в процесі виховання молодого покоління. Формуючи крок за кроком почуття вірності рідній Батьківщині, відданості материнській хаті, незалежній та сучасній Україні, ми маємо усвідомлювати, перш за все, наскільки глибокий цей процес, наскільки далеко тягнеться ниточка...

Основними ціннісними духовними орієнтирами козацької педагогіки було і є українознавство, самобутність, козацтво, з його непереможним духом та ідеєю самозречення заради інтересів Батьківщини – «землі дідів та внуків».

Як ми можемо все це вдало використати під час уроків у Новій школі? Та з легкістю. Коли фундатори інноваційних методів та підходів до навчання наголошують на логіці взаємозв'язку між предметами, орієнтації на виробленні в учнів здатності до критичного та проблемного мислення, успішних навичок формування власної переконливої думки, а отже – стійкої життєвої позиції [1].

Так, приміром, враховуючи особливості віку, навантаження, можна сформуванати підбір диктантів, текстів для переказів чи аудіювання, яка б складалася з розповідей біографічного чи пригодницького характеру про таких знакових постатей в історії українського козацтва – носіїв неабияких визначальних рис справжнього патріота і мужнього сина України, як Петра Конашевича-Сагайдачного, Івана Мазепу, Богдана Хмельницького. Продовжуючи тему, варто наголосити, що грандіозний виховний потенціал має вивчення та дослідження героїчного життя, подвижницької діяльності, демонстрування високого військового мистецтва гетьманів, кошових отаманів, ватажків повстанського руху опору - С.Наливайка, І.Сірка, Т.Федоровича, І.Богуна, П.Калнишевського, М.Кривоноса, М.Залізняка, І.Гонти і можна тут згадати ще багато історичних осіб з винятковими якостями та цікавими моментами біографії... Не варто оминати увагою того факту, що козаки цінували розум та освіченість не менше, ніж військовий хист та відвагу. «Не пнишь бути найвищим, а вчись бути корисним», «З розумним дружи, а дурних стережись», «Будеш учитися – будеш кормитися» та ін. Здавна відомо, як на Січі цінували писарів. Один із найславетніших гетьманів Богдан-Зиновій Хмельницький свою визначну кар'єру починав у свій час теж із писарчуків. І варто додати, що зовсім недаремно Ілля Репін свого часу увіковічнив саме процес письма, мало хто акцентує увагу саме на цій стороні інтерпретації художнього мистецтва. За переконаннями самих козаків, сила та відвага йде пліч-о-пліч зі знаннями військової муштри та техніками ведення бою. Високо цінувались знання зброї та оборонних конструкцій, а також володіння іноземними мовами. «Для доброї справи все згодиться...» - говорили отамани і муштрували молодих хлопців за запорізьким частоколом.

У нашому питанні важливо: наскільки ближче весь цей матеріал доноситься до учня, настільки ефективнішою є реалізація поставленої мети. Козацька педагогіка вартісна за умови її правильного поєднання, реалізації не тільки у військовій, а й у загальній освіті. Успішність даного процесу сприятиме зростанню розвиненої, гідної та духовно багатой молоді переміни, юного цвіту. Адже орієнтація на козацько-лицарські традиції – це і є істинна суть національно-патріотичного виховання, бо це його первісне обличчя, самобутня передісторія. За словами істориків, козацтво являється не лише воєнізованим угрупованням, адже йому зазвичай властиві ознаки саме сильної, могутньої держави, колоритного побуту, самобутньої культури та родинної педагогіки. Можна нескінченно вивчати козацтво, по-новому осмислюючи та досліджуючи творчість вітчизняних майстрів слова: звички козаків, поведінку в безлічі різних ситуацій, позицію у відносинах з батьками, старшим поколінням, побратимами та ін. Народ говорить: «За рідний край – хоч помирай», «По правді роби – доброго кінця сподівайся», «Хліб-сіль їж, а правду ріж», «Яку дружбу заведеш, таке й життя поведеш», «Друга шукай, а найдеш – тримай», «Зобов'язався словом – закріпи ділом», «Лихий чоловік – як хвороба: все занастить», «Гідність людини визначають її вчинки»[4]... Недаремно розповіді про козаків так захоплюють молоде покоління. Адже все це і не лише детально описане та змальоване класиками українського письменства: Андрієм Чайковським, Пантелеймоном Кулішем, Миколою Гоголем, Володимиром Рутківським, Юрієм Мушкетником та іншими. Вдумливо поринаючи у той світ – неможливо в нього не закохатися, неможливо не захоплюватися героїзмом та хоробрістю – це факт.

Ще одним не менш важливим компонентом духовного підґрунтя козацької педагогіки є віра. За словами істориків, козацтво іменувало себе лицарями Православ'я і вважало за велику честь постраждати за віру в боротьбі проти єретиків та язичників. Тут варто наголосити на тому, з якою люттю і неприхованою жорстокістю ставилися до зрадників: «потурчилися», «побусурменилися», «потурмак», «бусурмака». Відслідковуємо різкий контраст

і у протилежності позицій: зрадників люто карали смертю, пощади їм не було; побратимів – шкодували, визволяли, не лишали ні в бою, ні поза ним; а от рятівників-спасителів – оспівували, прославляли і з безмежною вдячністю увіковічували в пам'яті народу. З уст в уста, із покоління в покоління. Та слава дійшла до нас із тих часів минувшини – ми просто не можемо не надати їй належної шани, що реалізовується у процесі вивчення, опрацювання, обговорення та ін. Адже саме життя було «бравою» школою козацького виховання, можливості показати насправді (в бою) свою міць і відвагу, свою вірність і хист [2].

З джерел нам відомо, що у війську не терпілись, не приживались просто люди слабохарактерні, немужні, боягузливі, такі, що не спроможні з честю та гідністю витримувати будні козацької служби. Проводячи паралелі з сучасною освітою, варто згадати позакласні та позашкільні виховні та навчально-розвивальні заходи, які несуть характер змагання [3]. Гра грою, розвага розвагою, але попри все, життєстверджувальні орієнтири найактивніше формуються та закріплюються саме під час реалізації подібних заходів. Чому? Та тому, що до отриманої раніше інформації, теоретичних навичок додається ще й власний досвід дитини: під час змагань будь-яких видів, різноманітних вікторин, лицарських турнірів, демонстрацій та ін. Саме в практичній, частково ігровій і частково реальній ситуації прищеплюється той набір рис характеру, який прививався сотні років тому молодим орлам-козакам. Це такі ігри як «Сокіл-Джура», «Козацький турнір», «Свято козацької звитяги» («Козацька каша») та інші.

Акцентуючи увагу на духовному підґрунті сутності козацької педагогіки, варто додати, що і духовне життя козацької спільноти визначалось кодексом честі (як і буденність, побут, взаєностосунки між поколіннями). Такий своєрідний кодекс вміщує в собі любов до Бога та ближнього (свідчення цьому ми знаходимо у фольклорі), поклонінні Господу, наявності церков на Січі, пошановування православних свят козаками. А також, найголовніший доказ сили козацької віри – покровительниця всього козацтва Покрова Пресвятої

Богородиці: «...збираючись на війну, вони не влаштовували театралізованих вистав, не співали воєнних гімнів і не наймали сопілкарів, як в інших військах, а довго молились Богу, в ім'я Якого і за славу Якого боролися, звертаючись до нього через свою старанну Заступницю Богородицю, під покровом якої знаходиться Запорізька земля, розраховуючи на її участь та одержуючи від неї допомогу». Ця любов виражалась у боротьбі за існування православної віри, її єдність, невизнання язичництва, католицизму та уніацтва. Також браве козацтво відстоювало волю та незалежність народу, збереження його віковичних традицій (що продовжується і в сучасній освіті), за що народ навіки прославив козацтво у фольклорі та й у житті не обділяв вдячністю та підтримкою.

Не останнє місце в уставах та принципах козацтва посідало мистецтво, а отже, й культура. Всім відома співучість козака, як невід'ємний атрибут; «голос і пісня, як шпага й пістоль». Де ви бачили козака, що не співає? Пісня споконвіку супроводжувала захисників і в часи перемир'я і тиші, і у бойовому вирі. Варто згадати невмирущу квітку українського козацтва, співучу пташечку з тяжкою долею – Марусю Чурай. Постать настільки міфологізована, завдяки тим-таки козакам, що й у вірогідності існування такої особи можна на хвилику засумніватися. Взагалі, кохання і козацтво – це якісь поняття, рівновіддалені і невід'ємні водночас. Жінками на Січі нехтували, не визнавали, проте історії відомі факти, коли найславетніші козаки, ба навіть гетьмани, втрачали голову від кохання. Згадати хоча б історію кохання Івана Мазепи та Марусі Кочубей! Якою загадковою і прекрасною таїною наповнена ця історія. Все це надихає нас на думку, що в усьому всюдисущому існує рівновага і резонанс; наявні аксіоми та винятки. Не можна щось сприймати прямолінійно, як і належить світові, треба вміти дозволяти своїй уяві та розуму інколи проникати глибше. Саме цього і вимагає від педагога Нова українська школа: навчити дитину – юну особистість, що формується – бути пристосованою до сучасних умов життя, не йти за стереотипами, мати свою індивідуальну стійку позицію, вміти аналізувати і мислити інколи нестандартно, в правильному розумінні руйнувати

межі. Адже саме така індивідуальність здатна задовольнити потреби сьогодення і передусім – свої власні. Особистість, яку очікує сучасне суспільство – цілеспрямована, креативна, стійка, правильно налаштована та здатна обирати правильний шлях, вірне рішення. Таку непересічну підготовку має дозволити реалізувати правильно налаштована і продумана освітня програма, у якій би було враховано всі необхідні принципи й теоретичні основи, вікові особливості та світоглядні засади. Козацька педагогіка теж має фундаментальні основи, знехтувати якими було б меншою мірою необдуманно. Все найкраще ми маємо: дещо треба удосконалити, дещо модернізувати, і вперед – у світле майбутнє!

Список використаної літератури

1. Голобудський В. Запорозьке козацтво / Володимир Голобудський. – Київ: Вища школа, 1994. – 539 с.
2. Каляндрук Т. Таємниці бойових мистецтв України / Тарас Каляндрук. – Львів : ЛА «Піраміда», 2013. – 304 с.
3. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків: у 3 томах / Д.І.Яворницький; з рос. переклав Іван Сварник; [упоряд. іл. Олена Апанович] . – Львів: Світ, 1990-1992.
4. Сумцов Н. Опыт исторического изучения малорусских пословиц. / Н. Сумцов. – Харків. – 1896.
5. Каляндрук Т. Дітям про козаків. / Тарас Каляндрук. – Львів. Апріорі. – 2016. – 85 с.

*Зозуля Вікторія Олегівна, заступник
директора з виховної роботи Козацької
загальноосвітньої школи I-III ступенів
Звенигородської районної ради*

ВПРОВАДЖЕННЯ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В КОЗАЦЬКІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

*В статті викладено досвід виховання учнів засобами козацької педагогіки,
її форми та методи.*

Сучасна українська школа перебуває в процесі інтенсивного розвитку, плідного пошуку, активізації науково – педагогічних ініціатив. Школа має бути для учня та вчителя місцем духовного збагачення кожного учасника навчально – виховного процесу, де формувалася б громадська зрілість, особиста відповідальність за свій внесок у національно – культурне відродження України, у розбудову держави.

В сучасній педагогічній науці козацьку педагогіку визначають як історично зумовлену сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної поведінки, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюють духовну і матеріальну культуру нації, формують національну свідомість і досягають духовної єдності поколінь.

Багатовіковий визвольний козацький рух покликав до життя унікальне явище не лише східнослов'янської, а й світової культури – козацьку педагогіку.

Козацька педагогіка - це частина народної педагогіки, яка формувала в підростаючих поколінь українців синівську вірність рідній землі, Батьківщині - незалежній Україні. Це народна виховна мудрість, що основною метою мала формування в сім'ї, школі і громадському житті козака – лицаря, мужнього громадянина з яскраво вираженою українською національною свідомістю і самосвідомістю.[3, с.62]

Основні завдання козацької педагогіки - готувати фізично загартованих, з міцним здоров'ям мужніх воїнів - захисників рідного народу, виховувати в них український національний характер і світогляд, національні і загальнолюдські цінності; формувати високі лицарські якості, пошану до старих людей, прагнення до милосердя. [3, с.62]

Створена козаками педагогіка ввібрала в себе ідейно – моральні, емоційно – естетичні, психолого - педагогічні надбання наших пращурів.

Потенціал козацької виховної мудрості втілює у собі національну психологію, характер, світогляд, правосвідомість, мораль та інші компоненти національної свідомості, духовності народу.

Провідні ідеї козацького руху (свобода й незалежність України, непорушність прав людини і народу, свобода особистості, народовладдя та ін.) були найважливішими в національній системі освіти і виховання. Педагогічна мудрість козаків сприяла зміцненню української системи виховання.

Нова українська школа визначає, що серед виховних напрямків дітей та молоді сьогодні найбільш актуальним виступає патріотичне та громадянське виховання, що відповідає як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладає підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядають державу як запоруку власного особистого розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін. [2,с.29]

Кожен конкретний народ через свою національну систему виховання органічно продовжує себе в своїх дітях, генезує національний дух, менталітет, характер, психологію, традиційну родинно-побутову культуру, спосіб життя. Тому цілком природне і об'єктивно закономірне наше прагнення мати власну національну систему виховання – козацьку.

«Козацькому роду нема переводу», – вчить народна мудрість. І типовою національною рисою української козацької педагогіки є орієнтація на те, аби

виховувати гідних продовжувачів козацького роду, а ще якщо ти проживаєш в селі із такою красивою назвою - Козацьке.

Називатися козаком є великою честю для українців і українок. Ймення «козак» для хлопця чи «козачка» для дівчини сприймається як найвища хвала. В Козацькій загальноосвітній школі вже двадцять п'ять років діє Козацька Республіка, яка є центром виховання майбутніх козаків - патріотів, які боронитимуть свою Батьківщину, примножуватимуть її славу.

Метою виховної роботи школи є: «Виховання патріотичних почуттів учнів засобами козацької та народної педагогіки».

*Модель особистості,
вихованої на засадах козацької педагогіки*

Багатоаспектність навчально-виховного процесу вимагає постійних резервів щодо застосування нових форм і методів формування патріотизму в учнів школи.

Ефективність козацької педагогіки чималою мірою залежить від спрямування виховного процесу, завдань, принципів, форм і методів його організації.

Мету козацької педагогіки у вихованні учнів школи ми конкретизуємо через:

- утвердження в свідомості та почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного й історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби;
- сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на підставі готовності до участі в процесах державотворення;
- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
- культивування кращих рис української ментальності: працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережливого ставлення до природи;
- формування мовної культури.

У козацькій педагогіці особливого значення набуває особистісно орієнтований підхід, коли в центрі освітньо-виховного процесу стоять інтереси дитини, її потреби та можливості, права окремого індивіда, його суверенітет. Лише через таку ієрархію ціннісних підходів, як

людина (особистість) – народ (культура, історія, освіта) – держава (суспільство) можна реалізувати перспективну і демократичну модель виховання громадянина-патріота. [2,с.29].

Основними шляхами впровадження козацької педагогіки у виховання учнівської молоді в Козацькій школі є:

Ціннісне ставлення до держави, яке конкретизується через такі напрямки:

- повага до України та її символів (допомагають цьому свята, на яких виноситься державний прапор та прапор Козацької Республіки, виховні години, години спілкування, флеш-моби - тут завжди присутні символи України: Герб, прапор, звучить державний Гімн);

- захист Вітчизни та престиж військової служби (зустрічі із воїнами АТО, афганцями, ветеранами другої Світової війни допомагають піднімати престиж військової служби в очах учнів, а конкурс «Сокіл» («Джура») – це справжня школа мужності як для хлопчиків так і для дівчаток, в грі беруть участь всі учні школи, а переможці захищають честь школи в районі);

- мовна культура та відношення до рідної мови (свято рідної мови, конкурс П.Яцика, вікторини, творчі проекти допомагають учням краще засвоювати мовну культуру та піднімати престиж української мови).

Ціннісне ставлення до родини.

Козацька педагогіка приділяла велику увагу родинному вихованню. Характерною особливістю козацького родинного виховання був його високий рівень, який забезпечувався реалізацією ідей та засобів козацької духовності,

народної педагогіки, багатющих національних традицій, звичаїв та обрядів. У козацьких сім'ях панував культ батька і матері, бабусі і дідуся, роду і народу. В Козацькій школі традиційно батьки є учасниками і гостями всіх шкільних свят.

Цінуємо народні традиції.

Козацька педагогіка дуже тісно пов'язана з народними звичаями та традиціями.

Видатний етнограф О. Воропай писав: «Кожна нація, кожен народ має свої звичаї, що виробилися протягом багатьох століть і освячені віками. Звичаї народу – це ті прикмети, по яких розпізнається народ не тільки в сучасному, а і в його історичному минулому. Звичаї, а також мова – це ті найміцніші елементи, що об'єднують окремих людей в один народ, в одну націю. В усіх народів світу існує повір'я, що той хто забув звичаї своїх батьків, карається людьми і Богом».

В школі традиційними стали свята: Покрови, Катерини, Андрія, Наума, Миколая, Стрітєння та багато інших.

Пишаємось козацькою славою.

«Козак – чесна, смілива людина, найдорожче йому – Батьківщина», – говорить народна мудрість. Козаки зробили великий внесок у розвиток культури і духовності українського народу. Козацька старшина і козаки побудували багато православних храмів, церковних шкіл. Про ті часи складено думи та пісні, в них відбилася героїчне й трагічне життя України, в них живе гаряча любов до Батьківщини.

В Козацькій школі класи – це курені. Кожен курінь має свого Кошового, прапорноносця, писаря, кашовара, свою пісню, девіз, прапорець.

На чолі Козацької Республіки стоїть кошовий отаман, який обраний великою козацькою радою. Козацька Республіка має свій прапор, герб, конституцію, статут.

Велика козацька рада («Козацьке коло») збирається двічі на рік: 14 жовтня, в День Українського козацтва, та 22 травня, в день пам'яті Т.Г.Шевченка. На першому колі накреслюються плани Козацької Республіки на рік та дається завдання учням першого класу для вступу в козачата. На другому колі учнів першого класу приймають в козачата та звітують про свою роботу перед «Козачанським куренем Вільного козацтва», батьками та односельцями.

Учні вивчають історію козацтва, відшуковують нові імена. Так в селі Козацькому було відкрито пам'ятний знак «Борцям за Волю України», кошти на який зібрали учні школи та жителі села. А зображений на ньому перший отаман Вільного козацтва Опанас Шаповал, який очолив Козачанський курінь, що був у складі Холодноярської республіки.

Отже, українська козацька педагогіка – це любов до рідного краю, української мови й українського народу, його історії й письменства, звичаїв і традицій, готовність пожертвувати для добра України й українського народу власними інтересами, майном і навіть життям.

Список використаної літератури

1. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. / Олекса Воропай. - Київ: Оберіг, 1991.

2. Бех І.Д., Чорна К.І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.-Київ.-2014.-с.29. 2015- с. 2.

3. Кузь В.Г. Основи національного виховання: Концептуальні положення / В.Г. Кузь, Ю.Д. Руденко, З.О. Сергійчук. – Інформ. Вид.центр «Київ», 1993, - (Ч.1). – с. 62.

4. Виховання патріотичних почуттів учнів засобами козацької та народної педагогіки: - Метод. Посібник. – Черкаси: видавництво ЧОІПОПП, 2008 – С. 150.

<https://drive.google.com/file/d/1tPPS4SPSg5ietlWsr2KEp-vgNlacL5jj/view?usp=sharing>

